

GRIGORI I. TUNKIN: DROIT INTERNATIONAL PUBLIC (Problemes théoriques), Paris 1965, p. 250 — XIV.

Problem prevođenja strane međunarodne literature, koji je kod nas naročito aktuelan posle drugog svetskog rata, javio se i u Francuskoj u pogledu prevođenja sovjetskih internacionalista s obzirom na to da su kontakti sa sovjetskom doktrinom međunarodnog prava do sada uspostavljeni samo preko engleskih prevoda. Da bi se ta praznina popunila počelo se sa prevođenjem dela najistaknutijih sovjetskih internacionalista, među kojima Grigori Tunkin predstavlja jedno od najpoznatijih imena, prema nekim (Virally u predgovoru ovoj knjizi) i najpoznatije: »Grigori I. Tunkina možemo smatrati najvećim autoritetom u materiji međunarodnog prava u Sovjetskom Savezu«. Potvrdi ove konstatacije svakako doprinose brojne, vrlo visoke funkcije profesora Tunkina: profesor Moskovskog univerziteta, predsednik sovjetskog Udruženja za međunarodno pravo, član redakcijskog kolegijuma časopisa Sovetskoe Gosudarstvo i Pravo, šef pravne službe Ministarstva inostranih poslova Sovjetskog Saveza.

Na prevođenju ove knjige, koja se u originalu pojavila u Moskvi 1962. godine pod naslovom Voprosy Teorii Meždunarodnogo Prava, angažovan je Centar za istraživanje SSSR-a i istočnih zemalja pri Fakultetu prava i političkih nauka u Strazburgu, čiji je rukovodilac od 1960. do svoje tragične smrti 1964. godine bio profesor Univerziteta u Strazburgu Michel Mouskhély (poreklom Rus, rođen u Tiflisu). Profesor Mouskhély je izvršio i poslednju redakciju ovog prevoda.

Knjiga se sastoji iz pet delova: prvog, Međunarodno pravo posle velike oktobarske socijalističke revolucije; drugog, Pravna priroda i suština opšteg savremenog međunarodnog prava; trećeg, Međunarodno pravo, spoljna politika i diplomatija; zatim, Opšti karakter i oblici odgovornosti države u međunarodnom pravu; i poslednjeg, koji je posvećen međunarodnom pravu u odnosima zemalja svetskog socijalističkog sistema.

Prof. Tunkin nam je izneo brojne, veoma interesantne i vrlo diskutovane probleme međunarodnog prava od kojih su neki vrlo sporni, naročito sa gledišta različitosti ideološke nadgradnje istočnih i zapadnih zemalja, čiji se odblesci osećaju i u oblasti međunarodnog prava. U okviru prvog dela prof. Tunkin je dao vrlo produbljenu studiju miroljubive koegzistencije i opšteg međunarodnog prava, kao i uticaja slo-

ma kolonijalnog sistema na njih. O ovim pitanjima, a naročito o pitanju miroljubive koegzistencije, o kome se danas najviše piše u međunarodnopravnoj literaturi i čiji je jedan od najvećih zastupnika i teoretičara baš sam autor ove knjige — navedena je mnogobrojna literatura pre svega sovjetskih autora, a takođe i ostalih, među kojima je na nekoliko mesta citiran i naš profesor Milan Bartoš. Posle detaljne analize problema prof. Tunkin je pitanje miroljubive koegzistencije poistovetio sa savremenim međunarodnim pravom. Taj period koegzistencije između dva sistema karakterišu, prema shvatanju prof. Tunkina, izmene izvesnih osnovnih principa međunarodnog prava u dva pravca. Izvesni od tih principa tek su se javili u ovom periodu, kao na primer princip nenapadanja, princip miroljubivog rešavanja sporova, samoopredeljenja naroda, miroljubive koegzistencije, razoružanja i princip zabrane propagande rata, i na njima autor posebno insistira; dok su drugi, koji su i ranije bili prisutni u međunarodnom pravu i bili opšte priznati, doživeli svoj puni razvoj u ovom periodu (poštovanje nacionalnog suvereniteta, nemešanja u unutrašnje stvari, pacta sunt servanda i drugi).

Obadve grupe ovih principa našle su dovoljno snage da »osiguraju miroljubivu koegzistenciju između država, ma kakav bio njihov društveni sistem«. (str. 62).

U okviru drugog dela knjige raspravljana su pitanja nastanka normi međunarodnog prava ne samo sa gledišta klasičnih izvora — ugovora i običaja i »opštih privnih principa«, nego su izlaganjem obuhvaćeni i pomoćni načini njihovog formiranja. Posebnu pažnju autor je posvetio običajima kao izvorima međunarodnog prava. Posle raspravljanja pitanja o faktoru vremena i njegovom doprinosu izgradnji običaja, diskusije sa Basdevantom i drugima oko pitanja da li propuštanje može da stvori običajnu normu u međunarodnom pravu ili je to rezervisano samo za pozitivnopravne akte države, — prof. Tunkin izlaže problem običajnopравниh normi kroz istorijsku kontraverzu dva shvatanja o ovom pitanju. Prvo gledište je da se norme običajnog prava ne stvaraju, odnosno nisu proizvod tacitus consensusa koje brane neki stariji pisci (Anzilotti, Cavaglieri, Sauer, Strupp), a drugo, da prećutna saglasnost ne objašnjava suštinu stvari, jer ostavlja po strani obavezni karakter običajnih pravila koja priznaje velika većina država, a odbacuje ih mali broj novostvorenih država (Rousseau, Verdross, Cavaré). U skladu sa svojom teorijom o međunarodnim odnosima koji se formiraju na bazi suverenosti država, prof. Tunkin zastupa »teoriju pristanka« smatrajući da suprotno gledište »opravdava u suštini pokušaje izvesne grupe država da nametnu novim državama, na primer onima koje proklamuju socijalizam ili koje su se nedavno formirale u Aziji i Africi, izvesne običajnopravne norme... koje nove države nikada nisu priznale i koje im, možda, delimično ili potpuno ne odgovaraju« (str. 88).

Ne manje interesantno izloženo je i pitanje pomoćnih načina formiranja međunarodnih normi, gde je u isti red sa međunarodnopravnom doktrinom i presudama Međunarodnog suda i arbitražnim odlukama prof. Tunkin stavio nacionalno zakonodavstvo, presude nacionalnih sudova, mišljenja i rezolucije društvenih i naučnih organizacija i

odluke međunarodnih organizacija. Ovom poslednjem pomoćnom načinu posvećeno je najviše prostora. Autor smatra da rezolucije Generalne skupštine »usvojene jednoglasno ili većinom predviđenom pove- ljom, uključujući države iz obadva sistema... mogu da uspostave ove nove principe i pravila međunarodnog prava koja su njima prokla- movana« (str. 110). Ovde on citira nekoliko rezolucija, među kojima Rezoluciju o regulisanju i smanjenju naoružanja od 14. decembra 1946. godine, Deklaraciju Generalne skupštine o proglašenju nezavisnosti ko- lonijalnih zemalja i naroda od 14. decembra 1960. godine, i smatra da ove rezolucije imaju mnogo veću snagu nego što je snaga preporuka, mada su one po svojoj suštini preporuke.

Objašnjavajući pravnu prirodu sporazuma kao načina stvaranja međunarodnopravnih pravila, prof. Tunkin se zadržava na buržoaskoj doktrini »sporazuma«, objašnjava prirodu sporazuma da bi na kraju podvrgao kritici teoriju »osnovne norme« koja je »čisto logička i ne odgovara stvarnosti« (str. 139). Iako bi za princip pacta sunt servanda moglo da se kaže da predstavlja jednu od onovnih normi međunarod- nog prava, pošto norme međunarodnog prava proističu iz sporazuma među državama, ipak, prema prof. Tunkinu, treba odbaciti mogućnost shvatanja ovog principa kao principa na kome se zasniva celokupno međunarodno pravo, jer se i on razvijao, između ostalog, kao običajno pravilo a i usko je povezan sa drugim osnovnim principima međunarod- nog prava — sa poštovanjem suvereniteta država, jednakošću prava i drugim.

Poslednja glava drugog dela posvećena je karakteru i suštini op- šteg savremenog međunarodnog prava. Kritikujući buržoaske teoreti- čare što ne žele da istražuju društvenu prirodu prava uopšte ili i ako je istražuju onda je pokušavaju da nađu tamo gde je u stvarnosti nema, prof. Tunkin sagledava međunarodno pravo kao kategoriju nadgrad- nje. Pošto ekonomska struktura jednog društva uslovljava nadgradnju uopšte, to je i međunarodno pravo, kao jedan od elemenata nadgrad- nje, uslovljeno ekonomskim režimom, kao i drugim različitim elemen- tima koji ulaze u nadgradnju: politikom, filozofijom, moralom itd. Iz toga proizilazi da međunarodno pravo danas trpi dvostruki uticaj zbog prisutnosti dva svetska ekonomska sistema čiji je razvoj uslovljen sup-rotnim principima. Zbog svega toga i uloga međunarodnog prava u međudržavnim odnosima ne proizilazi iz razvoja koji bi bio usmeren ka stvaranju jedne svetske države, već iz činjenice uvođenja novih prin- cipa i normi međunarodnog prava i razvoja i sve većeg produbljiva- nja već postojećih. Time bi ojačala međunarodna saradnja i osigurala se miroljubiva koegzistencija država. Postojanje suverenih država, na- suprot nekim stavovima o svetskoj državi, prema autoru je istorijski zakon našeg doba i sporazumi između suverenih država predstavljaju osnov pravne snage međunarodnih normi. To u isto vreme znači nega- ciju ranijih mogućnosti velikih imperijalističkih sila da norme koje su one same uspostavile proglaše za opšte priznate i na taj način ih na- metnu slabijima.

U poslednje vreme izvesni pisci (Jessup, Mc Dougal, Schwarzen- berger) govore o reformi, međunarodnog prava uvođenjem u njegov okvir jednog trećeg stanja, između rata i mira (status mixtus), dajući

ovom stanju različitu sadržinu. Nasuprot njiima, prof. Tunkin ovu mogućnost poistovećuje sa ozakonjenjem međunarodne zategnutosti i »hladnog rata« što bi u isto vreme značilo zamenu miroljubive koegzistencije stanjem »hladnog rata«. Zbog toga se u poslednjem delu drugog dela prof. Tunkin zalaže za miroljubivu koegzistenciju, jer »garantovanje poštovanja opšte priznatih principa i normi međunarodnog prava zavisi od odnosa snaga između kapitalizma i socijalizma, između snaga mira i snaga rata. On je usko povezan sa očuvanjem miroljubive koegzistencije« (str. 167).

Odnos i međusobni uticaj spoljne politike i diplomatije na razvoj međunarodnog prava, uticaj međunarodnog prava na spoljnu politiku i diplomatiju kao i međunarodno pravo, oslonac spoljne politike predstavljaju predmet proučavanja trećeg dela ove knjige.

Četvrti deo je posvećen međunarodnoj odgovornosti država i podeljen je u dva dela — prvi koji govori o karakteru odgovornosti država do oktobarske revolucije, i drugi, koji ovaj problem ispituje sa gledišta savremenog međunarodnog prava. U okviru ovog drugog dela prof. Tunkin se zadržava samo na krivičnoj odgovornosti kao najspornijoj u ovom domenu, a posebnu pažnju posvećuje i novim aspektima odgovornosti država u okviru čega izlaže: a) zabranu upotrebe sile i odgovornost država, b) subjekte prava u slučaju međunarodne odgovornosti države i c) tipove i forme odgovornosti države u savremenom međunarodnom pravu. Sama tematika četvrtog dela knjige i navedeni naslovi mogu sami za sebe da daju predstavu o zanimljivosti i aktuelnosti problematike; tim pre što i u ovom delu knjige, kao i u ostalima — prof. Tunkin — zbog same strukture knjige koja bi prema naslovu trebalo da bude udžbenik, a ustvari je niz studija određenih teorijskih problema međunarodnog prava daje kritičke osvrte na gledišta pojedinih autora bilo da se radi o suštinskim kritikama bilo o kritici terminologije (prof. Tunkin se ne slaže sa terminom »moralna« odgovornost«, koja može da se shvati kao odgovornost u pravilima međunarodnog morala, a ne kao pravna odgovornost, »politička odgovornost« zbog vanpravne nijanse za čiju sadržinu daje povoda).

Poslednji (peti deo) ove knjige posvećen je odnosima između zemalja svetskog sistema socijalizma koji su zasnovani na socijalističkoj ekonomskoj bazi kao novom i višem tipu međunarodnih odnosa u kojima će »antagonizam nacija iščeznuti za antagonizmom klasa« (str. 228). Ovaj deo je podeljen na izlaganje socijalističkih međunarodnih principa i normi (najveći deo izlaganja posvećen je proleterskom internacionalizmu) i deo u kome su samo dodirnuti, skoro pobrojani, opšti principi i norme u odnosima između zemalja svetskog socijalističkog sistema.

I ovaj sumarni pregled stavova profesora Tunkina govori o izuzetnoj zanimljivosti problema i specifičnosti njihovih rešenja koje je prof. Tunkin izneo, kao i o vrlo detaljnoj analizi koju je autor sproveo prilikom raspravljanja svakog pitanja. Za sva gledišta je navedena obimna literatura, naročito sovjetskih međunarodnopravnih pisaca, sa kojima se u nekim slučajevima prof. Tunkin ne slaže, što još jednom govori o razbijanju uniformnosti gledišta koja su nekada u

literaturi citirana kao »sovjetska doktrina«, i sve većoj polarizaciji stavova sovjetskih pravnih pisaca o izvesnim pitanjima. Međutim, i »buržoaska« doktrina je iscrpno navođena što na svoj način govori i o iscrpnosti i potpunosti ove knjige. Zbog svega toga delo je vrlo zanimljivo i od značaja, tim pre što se, prema rečima profesora Virallya, u predgovoru ovoj knjizi, »ne nalazimo u prisustvu neke čisto doktrinarnе teorije koja proističe iz naučnog razmatranja, nego u prisustvu istinskog pravnog programa, čiji su principi u najmanju ruku bili oficijelno usvajani kao linija akcije od više vlada među kojima i od vlade SSSR-a«.

Slobodan Milenković
asistent Pravno-ekonomskog
fakulteta u Nišu